

Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorba Olma Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sakarya İli Örneği

Hasan Hüseyin TAYLAN¹, Furkan AYDIN², Murat TOPAL³

Öz: Bu çalışmanın amacı Sakarya il merkezinde öğrenim görmekte olan ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olma durumlarının dijital medya kullanımı ile ilgili çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Çalışmanın örneklemini Sakarya il merkezinde 165'i özel ve 247'si devlet okulunda öğrenim görmekte olan toplam 412 öğrenci oluşturmaktadır ve çalışma kesitsel tarama modelinde yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak 24 maddeden oluşan Arıca, Kınay ve Tanrıkulu (2012) tarafından geliştirilen Siber Zorbalık Ölçeği ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre çevrimiçi/çevrim dışı oyun oynama, mesajlaşma (sms,messenger,whatsapp vb), sosyal medya kullanımı, elektronik ortamda video (dizi, film vb.) izleme ve yükleme amaçlı dijital medya kullanımı sanal zorba olma durumlarını etkilemektedir. Ayrıca bilgisayar ve akıllı telefon kullanımı, sosyal medya kullanımı, facebook ve twitter kullanımının öğrencilerin sanal zorba olma durumlarını etkilediği görülmüştür. Araştırma bulguları literatürde sanal zorbalık olaylarının en çok sosyal paylaşım sitelerinde gerçekleştiği savını desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Facebook, twitter, dijital medya kullanımı, sanal zorbalık

¹ Sakarya Üniversitesi, htaylan@sakarya.edu.tr

² Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, furkanaydin@live.com

³ Sakarya Üniversitesi, mtopal@sakarya.edu.tr

Investigation of Secondary School Students' Cyberbullying Situations in Terms of Several Variables: Sakarya Province Sample

Abstract: The aim of this study was to investigate the cyberbullying situation of middle school students who were studying in Sakarya according to several variable concerning digital media usage. Sample of the study was 412 students that 165 of whom were private and 247 of whom were studying at the state school in Sakarya city Centre. Study was conducted in cross sectional survey method. The data was gathered by Cyberbullying Scale which developed by Arıcak, Kınay and Tanrıkulu (2012) consisting of 24 items and personal information form. According to the findings, playing online-offline games, messaging-sms-messenger-whatsapp usage, social media usage, film-series-video watching and downloading affect the situation of cyberbullying in terms of digital media usage purposes. It had also been found that the use of computers and smartphones, the use of social media, the use of Facebook and Twitter had affected students' cyberbullying situations. The research findings support the argument that cyberbullying incidents occur mostly in social sharing sites in the literature.

Keywords: Facebook, twitter, digital media usage, cyberbullying

Giriş

Günümüzde internet ve bilgisayar teknolojilerini hayatımızın hemen her köşesinde görmek mümkündür. Bu teknolojilerin günlük hayatta çeşitli amaçlar için kullanıldığı ve hayatımızı da kolaylaştırdığı görülebilmektedir. Bugün çoğu ödemelerimizi akıllı telefonlardan yapabilmekte, herhangi bir şey satın alma işlemlerimizi oturduğumuz yerden yapabilmekteyiz. İnternet ve bilgisayar teknolojilerinin kullanılması insanlar arası iletişimi saniyelere düşürmektedir. Bu durum tabii insan hayatını da etkilemektedir. Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medya platformlarının hayatımıza girmesi de buna etkindir. Bu durum fotoğraf paylaşımını, anlık mesajlaşmayı, arkadaş edinmeyi, hiç gidilmeyen yerlerin görülmesini ve hakkında bilgi sahibi olunmasını oldukça kolaylaştırmıştır.

İnsan hayatını kolaylaştıran internet ve bilgisayar teknolojilerinin olumlu etkilerinin yanı sıra, amacının dışında kullanıldığında bazı olumsuzluklara sebep olabilmektedir. İnternet bağımlılığı (Young, 1998; Griffiths, 2000; Ayas ve Horzum, 2013), sosyal medya

bağımlılığı (Kuss ve Griffiths, 2011; Balcı ve Gölcü, 2013; Griffiths, Kuss ve Demetrovics, 2014; Ryan vd., 2014), mobil mesajlaşma bağımlılığı (Sultan, 2014), çevrim içi oyun bağımlılığı (Van Rooij vd., 2011) bunlardan bazılarıdır. Bu olumsuz durumlardan biride sanal zorbalıktır.

Sanal zorbalık, bir kişinin kasıtlı olarak başka bir kişiye zarar vermek amacıyla yaptığı, bilgi ve iletişim teknolojileri ; elektronik mail, cep telefonu ve web sitelerinin araç olarak kullanılmasıyla gerçekleşen iftira, hakaret gibi olumsuz davranışlara denir (Belsey, 2004). Smit ve diğerlerine (2006) göre sanal zorbalık bir birey ya da grup tarafından elektronik iletişim araçları kullanılarak yapılan kasıtlı ve zaman zaman tekrar eden agresif eylemler olarak tanımlanmıştır. Horzum ve Ayas (2011) ise bir veya birden fazla kişinin internet ya da cep telefonu gibi teknolojileri kullanarak kasıtlı ve sürekli olarak mağdur durumundaki kişiye zarar vermek amacıyla kullanması olarak tanımlanmıştır. Kowalski ve Limber (2007) ise sanal zorbalığı e-posta, sohbet odasında, web sitesinde ya da bir cep telefonu ile gönderilen fotoğraf ya da mesajlar ile yapılan zorbalık olarak belirtmiştir. Başka bir tanıma göre sanal zorbalık, dijital iletişim teknolojileri (cep telefonu, bilgisayar, internet vs.) aracılığıyla bir kişi ya da grubun, bir başka kişi ya da gruba zarar verme bilinciyle tekrar eden davranışlardır (Arıcak, 2015: 74). Dolayısıyla bu tanımlardan yola çıkarak; bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak karşı tarafa bilerek, kasten ve tekrar eden zarar verici içerik paylaşımına ya da göndermeye sanal zorbalık denilebilir.

Sanal zorbalık ile ilgili dünya da birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar incelendiğinde sanal zorbalığın dünya genelinde %11 ile %34 arasında olduğu görülebilmektedir (Beran ve Li, 2007; Hinduja ve Phatcin, 2008; Privitera ve Campbell, 2009; Huang ve Chou, 2010; Walware ve Heirman, 2011; Kowalski, Morgan ve Limber, 2012; Schneider ve diğerleri, 2014). Ülkemizde ise sanal zorba oranlarına bakıldığında; %7 ile %28 arasında olduğu ifade edilebilir (Erdur, Baker ve Kavşut, 2007; Özdemir ve Akar, 2011; Ayas ve Horzum, 2012; Baştürk Akca, Sayımer ve Ergül, 2015; Peker, 2015). Yapılan çalışmalar incelendiğinde sanal zorbalık yapmanın dünya da ve ülkemizde yaygın olduğu görülmektedir.

Dijital medya kullanım alışkanlıkları, süreleri, amaçları ve kullanılan dijital medya türleri sanal zorbalık yapma ihtimalini etkilediği düşünülmektedir. Özellikle 10-15 yaş

Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorba Olma Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sakarya İli Örneği

arasındaki çocukların dijital medya kullanımları, sonraki kullanımları üzerinde olumlu ya da olumsuz belirleyici olabilmektedir. Sanal zorba olma gibi dijital medyanın (internet vs.) patolojik/olumsuz kullanımı (sanal zorbalık, aşırı kullanım, bağımlılık vs.) medya kullanım yaygınlığına bağlı olarak yaygınlaşmakta ve olumsuz kullanımının daha küçük yaşlarda görülme sıklığı artmaktadır. 11-15 yaş grubundaki çocuklarda bilgisayar kullanım oranı %73,1, internet kullanım oranı %65,1 ve cep telefonu kullanım oranı %37,9'dur (TUİK, 2013). Bu oranların gün geçtikçe arttığı düşünüldüğünde, 11-15 yaş aralığındaki öğrencilerinin sanal zorba olma durumlarının incelenmesi gereken konulardan biridir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olma durumları ve bu durumları etkileyen çeşitli faktörleri incelemektir. Bu inceleme yapılırken aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır;

- Dijital medya kullanımının sanal zorba olma durumu üzerinde etkisi var mıdır?
- Kullanılan dijital medya türlerinin sanal zorba olma durumu üzerinde etkisi var mıdır?
- Kullanılan dijital medya ortamlarının sanal zorba olma durumu üzerinde etkisi var mıdır?
- Kullanılan sosyal medya türlerinin sanal zorba olma durumu üzerinde etkisi var mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olma durumları ve bu durumları etkileyen çeşitli faktörlerin soruşturulduğu bu çalışma, belirlenmiş bir kitleden veri toplayarak kitlenin özelliklerini ortaya koymaya yöneliktir. Bu nedenle araştırmanın modeli kesitsel tarama modeli olarak belirlenmiştir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012).

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni Sakarya ilinde öğrenim gören ortaokul öğrencileridir. Sakarya ilinde yer alan tüm ortaokul öğrencilerine ulaşmanın zor olması nedeniyle bu ilde yer alan devlet ve özel ortaokullardan rastgele seçim yapılarak bir devlet ve bir özel ortaokul olmak üzere küme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem seçimi bu öğrencilerin öğrenim

gördüğü okul türleri temel alınarak (devlet ve özel eğitim kurumları) seçilmiştir. Bunun sonucunda 165'i özel ve 247'si devlet okulunda öğrenim görmekte olan toplam 412 öğrenci ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Örneklemle ilgili betimsel istatistikler aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Örneklemle İlgili Betimsel İstatistikler

Cinsiyet	%	n
Kız	58.2	239
Erkek	41.8	172
Okul Türü	%	
Devlet	60.0	247
Özel	40.0	165
Sınıf	%	
5. sınıf	25.8	106
6. sınıf	19.2	79
7. sınıf	33.8	139
8. sınıf	21.2	88
Yaş	%	
10	2.3	6
11	21.4	56
12	28.6	75
13	27.1	71
14	18.3	48
15	2.3	6

Verilerin Toplanma Araçları

Veri toplama aracı olarak Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu (2012) tarafından geliştirilen Siber Zorbalık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 24 maddedir ve tek faktörden oluşmaktadır. Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .95'dir (Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu, 2012). Bu çalışmada hesaplanan cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ise ölçeğin orijinali ile aynıdır (.95). Ölçek 4'lü likert tipinde olup ifadeler "Hiçbir zaman", "Bazen", "Çoğu Zaman" ve "Her Zaman" sıklık

belirtmektedir. Diğer veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu aracılığı ile toplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Ortaokul öğrencilerinden veriler Arıca, Kınay ve Tanrıku (2012) tarafından geliştirilen Siber Zorbalık Ölçeği kullanılarak toplanmış, ölçek yüz yüze olacak şekilde araştırmacılar tarafından ilgili okullarda uygulanmıştır. Veriler lojistik regresyon analizi kullanılarak analiz edilmiştir.

BULGULAR

Araştırma verilerinin analizi kısmında “ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olma ihtimalleri üzerinde dijital medya kullanım alışkanlıklarının rolü nedir?” sorusuna Lojistik regresyon analizi bulgularıyla cevap aramıştır. Sanal zorba olma olasılığı; dijital medya kullanım amaçlarını, kullanılan medya türü, kullanılan medya ortamı ve kullanılan sosyal medya türüne göre alt başlıklarla her biri için ayrı ayrı lojistik regresyon analizinde değerlendirilmiştir. Katılımcı bilgi formu ile toplanan verilerin betimsel istatistikleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Öğrencilerin Dijital Medya Kullanım Alışkanlıkları

Tablo 3. Etkinlikler Ve Günlük Harcanan Ortalama Süre

Etkinlikler	Ortalama Süre (dk.)
Ders çalışma	93.78
Kitap okuma	54.23
Sosyal, kültürel ve sanatsal aktivitelere katılma/düzenleme	71.40
Televizyon izleme	70.32
Bilgisayar (masaüstü, dizüstü, tablet) kullanma	72.43
Cep telefonu kullanma (konuşma, oyun, internet vb. dâhil)	99.01
İnternet kullanma	99.81
Sosyal medya kullanma (Facebook, Twitter, Youtube vb.)	83.87

Tablo 3'te görüldüğü gibi öğrencilerin günlük en çok zaman harcadıkları etkinliklerin sırasıyla; internet kullanma, cep telefonu kullanma (konuşma, oyun, internet vb. dâhil) ve ders çalışma olduğu görülmektedir. Diğer yandan öğrencilerin günlük en az televizyon izlemeye; sosyal, kültürel ve sanatsal aktivitelere katılmaya/düzenlemeye, bilgisayar (masaüstü, dizüstü, tablet) kullanmaya zaman harcadıkları görülmektedir.

Tablo 4. Cep Telefonu Kullanma Amaçları ve Bu Etkinliklerin Öğrenciler Tarafından Yapılma Sıklığı

Cep telefonu kullanma amaçları	Hiç (%)	Ara Sıra (%)	Her Zaman (%)
Eposta kullanımı	43.2	46.8	10.0
Bilgilenme-Ödev/Araştırma/Eğitim	6.1	47.8	46.1
Oyun-çevrimiçi/çevrimdışı	32.5	45.9	21.6
Mesajlaşma-SMS, Messenger, Whatsapp	25.2	32.3	42.5
Haber/Yorum/e-gazete	46.6	33.3	20.1
Sosyal Medya (Facebook, Twitter, Instagram vb.)	22.6	38.3	39.1
Dizi, film, video izleme, yükleme	19.2	47.8	33.0
Cep telefonu ile konuşma	20.6	47.7	31.7

Tablo 4'e göre öğrencilerin hiç yapmadıklarını belirttiği etkinlikler içinde en yüksek sıklığa sahip olan etkinlikler haber/yorum/e-gazete, eposta kullanımı olduğu görülmektedir. Öğrencilerin ara sıra yaptıklarını belirttikleri etkinlikler içinde en sıklıkla yapılan etkinlikler ise bilgilenme-ödev/araştırma/eğitim; dizi, film, video izleme, yükleme olduğu görülmektedir. Her zaman yapıldığı belirtilen etkinlikler içinde sıklık oranı en yüksek olanlar ise bilgilenme-ödev/araştırma/eğitim; mesajlaşma-sms, messenger, whatsapp kullanımınıdır.

Tablo 5. Sosyal Medya Hesaplarına Sahip Olma Oranları Sosyal Medya Sahipliği

Sosyal Medya	Var (%)	Yok (%)
Facebook hesabınız var mı	75.0	25.0
Twitter hesabınız var mı	67.2	32.8
Instagram hesabınız var mı	51.0	49.0

Tablo 5'e göre öğrencilerin en fazla Facebook hesabına sahip olduğu, en az ise Instagram hesabı olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Mobil telefona sahip olma oranları Mobil Telefon Sahipliği

Mobil telefon sahiplik durumu	Var (%)
Android işletim sistemli telefon	52.4
Iphone	11.4
Diğer işletim sistemleri	2.2
Klasik cep telefonu	4.6
Telefon yok	29.4

Öğrencilerin yarısından fazlasının (%52.4) android işletim sistemli mobil telefona sahip olduğu, %29.4'ünün de mobil telefona sahip olmadığı görülmektedir. Öğrencilerin %36.2'sinin akıllı telefona sahip olmadığı belirlenmiştir.

Sanal Zorba Olma İhtimalinde Dijital Medya Kullanım Amaçlarının Rolü

“Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olma ihtimalleri üzerinde etkili olan dijital medya kullanım amaçları nelerdir?” sorusunu cevaplamak üzere Lojistik regresyon analizi uygulanmıştır. Lojistik regresyon modeline göre, “sanal zorbalık” bağımlı değişken olarak alınmış ve sanal zorba olmayanlar 0; olanlar ise 1 olarak kodlanmıştır. Referans kategorisi sanal zorba olmayanlardır.

Sanal zorba olup-olmama olasılığı üzerinde etkili olan kriterleri belirleme amacıyla araştırmada kullanılan Lojistik regresyon modeli anlamlıdır ($p < .05$). Model açıklanabilir varyansın %22,9'unu açıklamaktadır. Bu da modelin açıklama gücünün orta düzeyde olduğunu göstermektedir (Cox&Snell $R^2 = .158$ ve Nagelkerke $R^2 = .229$). Kurulan modelle %74,3 oranında doğru tahmin yapılmıştır.

Tablo 7. Dijital medya kullanım amaçlarına göre sanal zorbalığa ilişkin lojistik regresyon analizi bulguları

Değişkenler	Standart		Wald	sd	p	Exp (B)	95,0% C.I.for EXP(B)	
	B	Hata					En düşük	En yüksek
1- Dizi, film, video izleme, yükleme (hiç)			9.170	2	.010			
	Ara sıra	.194	.293	.438	1	.508	1.214	.684 2.155
	Her zaman	.928	.327	8.037	1	.005	2.530	1.332 4.805
2- Mesajlaşma- SMS, Messenger, Whatsapp (hiç)			1.717	2	.424			
	Ara sıra	.512	.398	1.653	1	.199	1.668	.765 3.640
	Her zaman	.448	.412	1.183	1	.277	1.565	.698 3.505
3- Sosyal medya (hiç)			18.136	2	.000			
	Ara sıra	.853	.460	3.446	1	.063	2.348	.953 5.781
	Her zaman	1.820	.477	14.558	1	.000	6.169	2.423 15.708
4- Çevrimiçi/çevrim dışı oyun (hiç)			6.439	2	.040			
	Ara sıra	.873	.435	4.025	1	.045	2.394	1.020 5.618
	Her zaman	1.131	.446	6.428	1	.011	3.098	1.293 7.426
							Cox & Snell R Square = .158	
							Nagelkerke R Square = .229	
							Tahmin oranı = %74.3	

Sanal zorba davranışında etkili olan faktörleri ortaya koyma amacıyla oluşturulan bağımsız değişkenlerden bazılarının (e-mail/e-posta, bilgilenme-ödev/araştırma/ eğitim, haber/yorum/e-gazete, konuşma) anlamlılık düzeyi yüksek çıktığı için ($p>.05$) Lojistik regresyon modeli denkleminde çıkarılmıştır. Sanal zorba olma ihtimalinde etkili faktörler çevrimiçi/çevrim dışı oyun oynama, mesajlaşma-sms-messenger-whatsapp kullanım, sosyal medya kullanım, dizi, film, video izleme ve yükleme amaçlı medya kullanımıdır.

Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorba Olma Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sakarya İli Örneği

Dijital medyayı her zaman dizi, film, video izleme ve yükleme amaçlı kullanan öğrenciler, hiç bu amaçlı kullanmayan öğrencilere göre daha fazla (%153) sanal zorba olma olasılığı taşımaktadır.

Mesajlaşma amaçlı mobil telefon kullanmanın sanal zorba olma olasılığı üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($p>0.05$ olduğundan) kurulamadığından yorumlanamamıştır.

Sanal zorba olma ihtimali üzerinde bir diğer etkili değişken sosyal medya kullanım amaçlı cep telefonu kullanımınıdır. Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medyayı çok fazla kullanan öğrenciler, sosyal medyayı hiç kullanmayanlara göre daha fazla (%517) sanal zorba olma ihtimalini barındırmaktadır.

Çevrimiçi ve çevrim dışı oyun oynama amaçlı mobil telefon kullanmanın sanal zorbalık üzerinde etkisi vardır. Hem ara sıra (%139) hem de her zaman (%209) oyun oynama amaçlı mobil telefonu kullanma, sanal zorba olma ihtimalini artırmaktadır.

Tablo 7'deki lojistik regresyon analizi bulgularına göre, dizi, film izleme ve yükleme amaçlı dijital medya kullananlar, bu amaçla kullanmayanlara göre; sosyal medya kullanım amaçlı dijital medyayı kullananlar, bu amaçla dijital medyayı kullanmayanlara göre; çevrimiçi ve çevrimiçi oyun oynama amaçlı dijital medyayı kullananlar, bu amaçla dijital medyayı kullanmayanlara göre daha fazla sanal zorba olma olasılığını artırmaktadır.

Sanal Zorba Olma İhtimalini Etkileyen Dijital Medya Türleri

“Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olma ihtimalleri üzerinde etkili olan dijital medya türleri nelerdir?” sorusunu cevaplamak üzere Lojistik regresyon analizi uygulanmıştır. Lojistik regresyon modeline göre, “sanal zorbalık” bağımlı değişken olarak alınmış ve sanal zorba olmayanlar 0; olanlar ise 1 olarak kodlanmıştır. Referans kategorisi sanal zorba olmayanlardır.

Sanal zorba olup-olmama olasılığı üzerinde etkili olan kriterleri belirleme amacıyla araştırmada kullanılan Lojistik regresyon modeli anlamlıdır ($p<.05$). Model açıklanabilir varyansın %10.5'ini açıklamaktadır. Bu da modelin açıklama gücünün düşük düzeyde olduğunu göstermektedir (Cox&Snell $R^2=.075$ ve Nagelkerke $R^2=.105$). Kurulan modelle %69.9 oranında doğru tahmin yapılmıştır.

Tablo 8. Dijital medya türüne göre sanal zorbalığa ilişkin lojistik regresyon analizi bulguları

Değişkenler	95,0% C.I.for							
	Standart					EXP(B)		
	B	Hata	Wald	sd	p	Exp (B)	En düşük	En yüksek
<i>Bilgisayar kullanma</i>	.006	.002	8.084	1	.004	1.006	1.002	1.010
<i>Akıllı cep telefonu kullanma</i>	.004	.002	7.599	1	.006	1.004	1.001	1.007

Cox & Snell R Square = .075
Nagelkerke R Square = .105
Tahmin oranı = %69.9

Sanal zorba davranışında etkili olan faktörleri ortaya koyma amacıyla oluşturulan bağımsız değişkenler bilgisayar kullanımı ve akıllı telefon kullanımıdır. Her iki değişken de sanal zorba olma olasılığını belirlemedeki lojistik regresyon modelinde istatistiksel olarak anlamlı değişkenlerdir. Kısaca sanal zorba olma ihtimalinde etkili faktörler bilgisayar kullanımı ve akıllı cep telefon kullanımıdır.

Bilgisayar kullanım süresi arttıkça sanal zorba olma ihtimali de (%6 oranında) artmaktadır. Aynı şekilde akıllı cep telefonu kullanım süresi arttıkça sanal zorba olma ihtimalini (%4 oranında) arttırmaktadır.

Sanal Zorba Olma İhtimalini Etkileyen Dijital Medya Ortamları

“Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olma ihtimalleri üzerinde etkili olan dijital medya ortamları nelerdir?” sorusunu cevaplamak üzere Lojistik regresyon analizi uygulanmıştır. Lojistik regresyon modeline göre, “sanal zorbalık” bağımlı değişken olarak alınmış ve sanal zorba olmayanlar 0; olanlar ise 1 olarak kodlanmıştır. Referans kategorisi sanal zorba olmayanlardır.

Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorba Olma Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi:
Sakarya İli Örneği

Sanal zorba olup-olmama olasılığı üzerinde etkili olan kriterleri belirleme amacıyla araştırmada kullanılan Lojistik regresyon modeli anlamlıdır ($p < .05$). Model açıklanabilir varyansın %13.6'sını açıklamaktadır. Bu da modelin açıklama gücünün düşük-orta düzeyde olduğunu göstermektedir (Cox&Snell $R^2 = .097$ ve Nagelkerke $R^2 = .136$). Kurulan modellerle %71.2 oranında doğru tahmin yapılmıştır.

Tablo 9. Dijital medya ortamına göre sanal zorbalığa ilişkin lojistik regresyon analizi bulguları

Değişkenler	Standart						95,0% C.I.for EXP(B)	
	B	Hata	Wald	sd	p	Exp (B)	En düşük	En yüksek
İnternet kullanımı	.003	.002	3.495	1	.062	1.003	1.000	1.007
Sosyal medya kullanımı	.006	.002	7.378	1	.007	1.006	1.002	1.010

Cox & Snell R Square = .097
Nagelkerke R Square = .136
Tahmin oranı = %71.2

Sanal zorba davranışında etkili olan faktörlerden internet kullanımı ve sosyal medya kullanımı regresyon modeline katılmıştır. Ancak modelde internet kullanımı istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki değerine sahip olmadığından ($p > 0.05$ olduğundan) sadece sosyal medya kullanımı yorumlanabilmiştir. Buna göre sosyal medya kullanım süresi arttıkça sanal zorba olma ihtimalini (%7) artırmaktadır.

Sanal Zorba Olma İhtimalini Etkileyen Sosyal Medya Türleri

“Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olma ihtimalleri üzerinde etkili olan sosyal medya türlerinden Facebook, Twitter ve Instagram’ın rolü nedir?” sorusunu cevaplamak üzere Lojistik regresyon analizi uygulanmıştır. Lojistik regresyon modeline göre, “sanal

zorbalık" bağımlı değişken olarak alınmış ve sanal zorba olmayanlar 0; olanlar ise 1 olarak kodlanmıştır. Referans kategorisi sanal zorba olmayanlardır.

Sanal zorba olup-olmama olasılığı üzerinde etkili olan kriterleri belirleme amacıyla araştırmada kullanılan Lojistik regresyon modeli anlamlıdır ($p < .05$). Model açıklanabilir varyansın %14.4'ünü açıklamaktadır. Bu da modelin açıklama gücünün düşük-orta düzeyde olduğunu göstermektedir (Cox&Snell $R^2 = .100$ ve Nagelkerke $R^2 = .144$). Kurulan modelle %72.6 oranında doğru tahmin yapılmıştır.

Tablo 10. Sosyal medya türlerine göre sanal zorbalığa ilişkin lojistik regresyon analizi bulguları

Değişkenler							95,0% C.I.for	
							EXP(B)	
	B	Standart Hata	Wald	sd	p	Exp (B)	En düşük	En yüksek
Facebook (kullanıyor)	.854	.355	5.787	1	.016	2.348	1.171	4.707
Twitter (kullanıyor)	1.024	.256	15.967	1	.000	2.784	1.685	4.599
Instagram (kullanıyor)	.307	.270	1.292	1	.256	1.360	.800	2.310

Cox & Snell R Square = .100
Nagelkerke R Square = .144
Tahmin oranı = %72.6

Sanal zorba davranışında etkili olan faktörlerden Facebook kullanımı, Twitter kullanımı ve Instagram kullanımı modeline katılmıştır. Instagram kullanımı lojistik regresyon modelinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki kurulamadığından modele dâhil edilmemiştir. Facebook ve Twitter kullanımı sanal zorbalık üzerinde etkili iki faktördür. Buna göre Facebook kullananlar kullanmayanlara göre (%134); Twitter kullananlar, kullanmayanlara göre (%178) daha fazla sanal zorba olma ihtimali barındırmaktadır.

Lojistik regresyon analizi bulgularına göre, çevrimiçi ve çevrimdışı oyun oynama, sosyal medya kullanımı, dizi, film izleme ve yükleme, cep telefonu kullanımı, bilgisayar kullanımı, internet ve sosyal medya kullanım süresi, Facebook ve Twitter kullanımı sanal zorbalık üzerinde etkili faktörlerdir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırma da ilk olarak çevrimiçi/çevrim dışı oyun oynama, mesajlaşma - sms - messenger - whatsapp kullanımı, sosyal medya kullanımı, dizi, film, video izleme ve yükleme amaçlı medya kullanımı sanal zorba olma ihtimalinde etkili faktörler olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada dijital medyayı her zaman dizi, film, video izleme ve yükleme amaçlı kullanan öğrenciler, hiç bu amaçlı kullanmayan öğrencilere göre daha fazla sanal zorba olma olasılığı taşıdığı tespit edilmiştir.

Facebook, twitter, instagram gibi sosyal medyayı çok fazla kullanan öğrenciler, sosyal medyayı hiç kullanmayanlara göre daha fazla sanal zorba olma ihtimalini barındırdığı ortaya çıkartılmıştır. Alanyazın incelendiğinde yapılan araştırmalarda (Eroğlu ve diğerleri, 2015; Salı, Başak ve Akça, 2015; Tuncer ve Dikmen, 2015; Whittaker ve Kowalski, 2015; Altundağ, 2016) sosyal medyayı kullanan kişilerin sanal zorbalık davranışlar göstermesi bu sonucu destekler niteliktedir. Baran, Keskin ve Genç (2014) yapmış oldukları çalışmasında facebook kullanım süresi arttıkça sanal zorbalık yapma olasılığının arttığını belirtmişlerdir. Alanyazındaki yapılan araştırmalara bakıldığında bu çalışmanın bulgusunu destekler niteliktedir.

Çevrimiçi ve çevrim dışı oyun oynama amaçlı mobil telefon kullanmanın sanal zorbalık üzerinde etkisi tespit edilmiştir. Hem ara sıra hem de her zaman oyun oynama amaçlı mobil telefonu kullanma, sanal zorba olma ihtimalini arttırdığı bulunmuştur. Literatürde çevrimiçi / çevrimdışı oyun platformlarında sanal zorbalık yapıldığı bulunan sonuçlar ile benzerdir (Yılmaz, 2011, Özdemir ve Akar, 2011; Lam, Cheng ve Liu, 2013; Tamer ve Vatanartıran, 2014; Tuncer ve Dikmen, 2015).

Sanal zorbalık yapan kişiler çevrimiçi/çevrimdışı oyunlarda; diğer oyuncuları oyundan atma, dışlama ya da oyunu terk ettirme gibi eylemler içerisindedir (Tamer ve

Vatanartıran, 2014; Tuncer ve Dikmen, 2015). Çalışmanın sonuçlarından biri olan oyun oynama amaçlı mobil telefon kullanımının sanal zorba olma olasılığının arttığı sonucu alanyazındaki diğer çalışmalarla paraleldir.

Araştırma sonucunda bir diğer durum olan bilgisayar kullanımının süresi arttıkça sanal zorba olma ihtimali de arttığı tespit edilmiştir. Aynı şekilde akıllı cep telefonu kullanım süresi arttıkça sanal zorba olma ihtimalini arttırdığı ortaya çıkartılmıştır. Sanal zorba bilgisayar ve cep telefonları ile karşı tarafa zarar verebilecek mesaj, fotoğraf, iftira, utandıracak cümleler, iftira gibi elektronik iletiler göndererek sanal zorbalık yapabilmektedir (Patchin ve Hinduja, 2006). Alanyazın incelendiğinde ise yapılan araştırmalar ulaşılan sonuç ile benzerdir (Patchin ve Hinduja, 2006; Li, 2006; Kowalski ve Limber, 2007; Baran, Keskin ve Genç, 2014; Salı, Başak ve Akça, 2015). Bilgisayar ve akıllı cep telefonu kullanımının sanal zorba olma ihtimalini arttırdığı alanyazındaki benzer araştırmalarla örtüşmektedir.

Facebook kullananlar kullanmayanlara göre; Twitter kullananlar, kullanmayanlara göre daha fazla sanal zorba olma ihtimali olduğu bulunmuştur. Ayrıca sanal zorbalık olaylarının en sık yaşandığı sanal ortamların başında sosyal paylaşım siteleri gelmesi bu bulguyu desteklemektedir (Akbulut, Sahin ve Eristi, 2010; Özdemir ve Akar, 2011; Carter, 2013; Baran, Keskin ve Genç, 2014; Çelik, Çelen ve Seferoğlu, 2015).

Bu çalışma Sakarya ili ortaokul öğrencileri ile sınırlıdır. Gelecekte yapılan çalışmalarda farklı illerde daha büyük örneklerle benzer çalışmalar yapılabilir. İl sayısı birden fazlaya çıkartılarak veya Türkiye'nin farklı bölgelerinden örnekler alınarak genel bir harita çıkartılabilir. Benzer çalışmaların lise ve üniversite düzeylerinde de yapılması alana katkı sağlayacaktır. Çalışma ağırlıklı olarak dijital medya kullanımı alışkanlıklarının sanal zorba olma ihtimali üzerinde gerçekleştirildiğinden gelecekte yapılacak çalışmalarda farklı demografik değişkenler ile benzer araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

Akbulut, Y., Sahin, Y. L., & Eristi, B. (2010). Cyberbullying victimization among Turkish online social utility members. *Educational Technology & Society, 13*(4), 192-201.

Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorba Olma Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi:
Sakarya İli Örneği

- Altundağ, Y. (2016). Lise öğrencilerinde sanal zorbalık ve problemlerli internet kullanımı ilişkisi. *Online Journal Technology of Addiction & Cyberbullying*, 3(1), 27-43.
- Arıca, O. T., Kınay, H. ve Tanrikulu, T. (2012). Siber Zorbalık Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 101-114.
- Arıca, O. T. (2015). *Siber Alemin Avatar Çocukları, İnternet ve Gençlik İlişkisinin Bugünü ve Geleceği*. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Ayas, T., ve Horzum, M. B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380.
- Ayas, T., ve Horzum, M. B. (2013). İlköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve aile internet tutumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), 46-57.
- Balcı, Ş., ve Gölcü, A. (2013). Facebook Addiction among university students in Turkey:"Selçuk University Example". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(34), 255-278.
- Baran, B., Keskin, E. ve Genç, Ş. (2014). Öğretmen adaylarının facebook'ta zorbalık yapma ve zorbalığa maruz kalma durumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education*, 3(1), 34-43.
- Baştürk Akca, E., Saymer, İ. ve Ergül, S. (2015). Ortaokul öğrencilerinin sosyal medya kullanımları ve siber zorbalık deneyimleri: Ankara örneği. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 5(10), 71-86.
- Belsey, W. B. (2004). Cyberbullying: An emerging threat to the "always on" generation. http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Article_by_Bill_Belsey.pdf adresinden 17.05.2016 tarihinde erişilmiştir.
- Beran, T., ve Li, Q. (2008). The relationship between cyberbullying and school bullying. *The Journal of Student Wellbeing*, 1(2), 16-33.
- Belsey, W. B. (2004). Cyberbullying: An emerging threat to the "always on" generation. http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Article_by_Bill_Belsey.pdf adresinden 17.05.2016 tarihinde erişilmiştir.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Carter, M. A. (2013). Third party observers witnessing cyber bullying on social media sites. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 84, 1296-1309.
- Çelik, A., Çelen, F. K. ve Seferoğlu, S. S. (2015). Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık ve sanal mağduriyet durumlarının incelenmesi. XVII. Akademik Bilişim Konferansı (AB15), 4-6 Şubat 2015, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

- Dikmen, M., ve Tuncer, M. (2016). Sosyal ağlarda bekleyen yeni tehlike: Siber zorbalık. <https://openaccess.firat.edu.tr/xmlui/handle/11508/9302> adresinden 12.03.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). A new face of peer bullying: Cyber bullying. *Journal of Euroasian Educational Research, 27*, 31-42.
- Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A. ve Özkorumak, E. (2015). Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim, 40*(177), 93-107.
- Hinduja, S., ve Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An Exploratory Analysis Of Factors Related To Offending And Victimization. *Deviant Behavior, 29* (2), 129-156.
- Horzum, M. B., ve Ayas, T. (2011). Ortaöğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma düzeylerinin okul türü ve cinsiyet açısından incelenmesi. *Journal of Educational Sciences & Practices, 10*(20), 139-159.
- Huang, Y. Y., ve Chou, C. (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior, 26*(6), 1581-1590.
- Griffiths, M. (2000). Internet Addiction-Time To Be Taken Seriously?. *Addiction Research, 8*(5), 413-418.
- Griffiths, M. D., Kuss, D. J., ve Demetrovics, Z. (2014). Social networking addiction: An overview of preliminary findings. *Behavioral Addictions: Criteria, Evidence and Treatment, 119-141*.
- Kowalski, R., ve Limber, S. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health, 41*, 822-830.
- Kowalski, R. M., Morgan, C. A., ve Limber, S. P. (2012). Traditional bullying as a potential warning sign of cyberbullying. *School Psychology International, 33*(5), 505-519.
- Kuss, D. J., ve Griffiths, M. D. (2011). Online social networking and addiction—A review of the psychological literature. *International Journal Of Environmental Research And Public Health, 8*(9), 3528-3552.
- Lam, L. T., Cheng, Z., ve Liu, X. (2013). Violent online games exposure and cyberbullying/victimization among adolescents. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 16*(3), 159-165.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School psychology international, 27*(2), 157-170.

Ortaokul Öğrencilerinin Sanal Zorba Olma Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi:
Sakarya İli Örneği

- Ng, B. D., ve Wiemer-Hastings, P. (2005). Addiction to the internet and online gaming. *Cyberpsychology & Behavior*, 8(2), 110-113.
- Özdemir, M., ve Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4 (4), 605-626.
- Patchin, J. W., ve Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard a preliminary look at cyberbullying. *Youth violence and juvenile justice*, 4(2), 148-169.
- Peker, A. (2015). Analyzing the risk factors predicting the cyberbullying status of secondary school students. *Eğitim ve Bilim*, 40(181), 57-75.
- Privitera, C., ve Campbell, M. A. (2009). Cyberbullying: The new face of workplace bullying? *CyberPsychology & Behavior*, 12(4), 395-400.
- Ryan, T., Chester, A., Reece, J., ve Xenos, S. (2014). The uses and abuses of Facebook: A review of Facebook addiction. *Journal of Behavioral Addictions*, 3(3), 133.
- Salı, J. B., Başak, B. E., ve Akca, E. B. (2015). Cyberbullying among middle school students in Turkey. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 5(2), 109-130.
- Schneider, S. K., O'Donnell, L., Stueve, A., ve Coulter, R. W. (2012). Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: A regional census of high school students. *American Journal of Public Health*, 102 (1), 171-177.
- Sultan, A. J. (2014). Addiction to mobile text messaging applications is nothing to "lol" about. *The Social Science Journal*, 51(1), 57-69.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., ve Tippett, N. (2006). An Investigation Into Cyberbullying, Its Forms, Awareness And Impact, And The Relationship Between Age And Gender in Cyberbullying. Research Brief No. RBX03-06. London: DfES.
- Tamer, N., ve Vatanartıran, S. (2014). Ergenlerin teknolojik zorbalık algıları. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1(2), 1-20.
- TUİK. (2013). Türkiye İstatistik Kurumu 6-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya. 27.02.2017 de <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866> adresinden erişilmiştir.
- Van Rooij, A. J., Schoenmakers, T. M., Vermulst, A. A., Van Den Eijnden, R. J., ve Van De Mheen, D. (2011). Online video game addiction: identification of addicted adolescent gamers. *Addiction*, 106(1), 205-212.
- Walrave, M., ve Heirman, W. (2011). Cyberbullying: predicting victimisation and perpetration. *Children & Society*, 25(1), 59-72.

Whittaker, E., ve Kowalski, R. M. (2015). Cyberbullying via social media. *Journal of School Violence, 14*(1), 11-29.

Yilmaz, H. (2011). Cyberbullying in Turkish middle schools: An exploratory study. *School Psychology International, 32*(6), 645-654.

Young, K. S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychology & behavior, 1*(3), 237-244.